

Zofia FRĄCZEK
dr, Uniwersytet Rzeszowski
e-mail: zofia.fraczek@wp.pl

Wybrane współczesne problemy funkcjonowania w zawodzie nauczyciela i ich rozwiązywanie

Słowa kluczowe: role, zadania i kompetencje nauczycieli; ranga zawodu nauczyciela; doskonalenie kształcenia nauczycieli.

Wprowadzenie

Powinności, role i zadania przypisywane nauczycielowi zmieniały się wraz z epoką, w której on żył i pracował. Zależały one m. in. od warunków społecznych, ekonomicznych i ideowo – politycznych. Czas transformacji ustrojowej przyniósł ze sobą nowe oczekiwania społeczne, w tym też edukacyjne. Potrzeba radykalnych zmian wyzwoliła wzmożone poszukiwania badawcze nad kształtem polskiej pedagogiki, a co się z tym wiąże rolą zawodową, zadaniami i kompetencjami nauczyciela. Bogactwo literatury naukowej poświęconej tej problematyce odsłania wielość i różnorodność autorskich stanowisk, których analiza pokazuje jak trudnym i odpowiedzialnym jest to zawód, a jednocześnie uświadamia jak istotną jest przemyślane i selektywne dopuszczanie osób do jego wykonywania.

Role, zadania i kompetencje nauczyciela

W związku z szybkim rozwojem i postępowaniem naukowym przypisuje się nauczycielowi rolę intelektualisty, baczego obserwatora zachodzących przemian społecznych i aktywnego uczestnika procesu edukacyjnego, który wyjaśnia uczniom zachodzące przemiany i rozwija umiejętność właściwego odbierania świata

zewnątrznego. Odwołuje się przy tym do wymiany myśli i dialogu¹. Nauczyciel w tym ujęciu jest tożsamością autonomiczną podejmuje działania we własnym imieniu i w poczuciu głębokiej odpowiedzialności za swoje decyzje. Charakteryzuje go dociekliwość poznawcza i krytycyzm wobec zewnętrznie narzucanych przypisów roli zawodowej. Jest on otwarty na potrzeby swoich uczniów, obce są mu działania wiodące do konwencjonalności zachowań podopiecznych, uległości i podporządkowania².

Nauczyciel ma także być jednostką zdolną do samokształcenia, do ciągłego doskonalenia się. Wynika ono zarówno z właściwości zawodu nauczyciela, jak i przeobrażeń społecznych oraz zmian w polityce oświatowej. Treści kształcenia w procesie doskonalenia nauczycieli można ująć w pewne kręgi tematyczne. Pierwszy stanowi stale rozwijająca się wiedza z danej dziedziny. Drugi krąg obejmuje problemy pedagogiczne, których rozwiązywanie wymaga aktualizowania i pogłębiania zarówno wiedzy pedagogicznej, jak i psychologicznej, socjologicznej oraz z zakresy metodyki kształcenia przedmiotowego. Ważne są tu również treści z historii szkolnictwa i myśli pedagogicznej, a także wybrane zagadnienia z pedagogiki porównawczej. Z uwagi na to, że sama teoria nie tworzy jeszcze pełnej wartości, toteż trzecim kręgiem problematyki samokształceniowej jest własna praktyka pedagogiczna, jej systematyczne doskonalenie poprzez wykorzystanie poznanych wcześniej koncepcji pedagogicznych, albo też obserwowanych rozwiązań³.

Zawód nauczyciela ujmowany jest jako zawód twórczy, dlatego często mówi się o nauczycielu nowatorze. Funkcjonujący w tej roli nauczyciel wychodzi poza sztywne struktury systemu klasowo-lekcyjnego, stwarza wciąż nowe sytuacje, mobilizujące do ulepszania tego, co stworzyli inni⁴. Nauczyciel nowator, to szczególnie typ innowatora, to podmiot twórczy w sferze kształcenia i wychowania, którego działania wiodą do rozwoju kultury wychowania, do projektowania i realizacji innowacji pedagogicznych, a w konsekwencji nowych, lepszych efektów kształcenia, do postępu pedagogicznego⁵. W ten sposób staje się on współtwórcą demokratycznej, nowoczesnej i maksymalizującej rozwój jednostek szkoły⁶. Rodzaje realizowanych przedsięwzięć innowacyjnych wskazują na istnienie różnych modeli nauczyciela-innowatora. Pierwszy stanowią nauczyciele,

¹ J. Rutkowiak, *Edukacyjna świadomość nauczycieli; intelektualizacja pracy nauczycielskiej jako wyzwanie czasu transformacji*, [w:] *Odmiany myślenia o edukacji*, red. J. Rutkowiak, Kraków 1995, s. 297–318.

² H. Kwiatkowska, *Procesy integracyjne w Europie i ich implikacje dla kształcenia nauczycieli*, [w:] *Nauczyciel i problemy jego kształcenia w okresie zmiany społecznej (1991–1992)*, red. H. Muszyński, „Studia Pedagogiczne” t. LX, Wrocław – Warszawa – Kraków 1994, s. 15.

³ J. Pólturzycki, *Potrzeby i kierunki rozwoju samokształcenia i doskonalenia nauczycieli*, [w:] *Edukacja – szkoła – nauczyciele*, red. J. Kuźma, J. Mortbitzer, Kraków 2005, s. 311–312.

⁴ Z. Kosyrz, *Wychowanie interpersonalne*, Warszawa 1993, s. 115.

⁵ R. Schulz, *Twórczość pedagogiczna. Elementy teorii i badań*, Warszawa 1994, s. 157.

⁶ Z. Kwieciński, *Szkoła czy demokracja*, „Edukacja” 1991, nr 2.

k którzy całkowicie samodzielnie projektują, weryfikują i na koniec wprowadzają do praktyki nowości. Drugi tworzą osoby, które jako pierwsze starają się asymilować nowości pedagogiczne pochodzące z zewnętrznych źródeł. Natomiast trzeci model stanowią ci, którzy podejmują od czasu do czasu działania mające na celu zastosowanie w praktyce osiągnięć nauki⁷.

Rozwój wiedzy spowodował, że nauczyciel nie może już dziś ograniczać swej roli do jej przekazywania i egzekwowania. Jest on raczej animatorem, doradcą i przewodnikiem dla uczniów, kimś kto wspiera ich w poszukiwaniu, gromadzeniu i wykorzystywaniu wiedzy. Ma on przygotować uczniów do rozumienia świata i kierowania sobą. W gruncie rzeczy idzie o przygotowanie ich do kształcenia ustawicznego, które jest niejako symbolem społeczeństwa globalnego. Nauczyciel przybliży uczniom również możliwości wychodzenia poza wiadomości szkolne, przyjmując wtedy rolę inspiratora twórczych i niekonwencjonalnych działań dzieci i młodzieży⁸.

Realizując rolę przewodnika uczniów, nauczyciel staje się także transmiterem i promotorem wartości, osobą która kształtuje świadomość związków pomiędzy historią a przyszłością, kimś kto wskazuje na istnienie pewnych wartości ponadczasowych, ogólnoludzkich i prowadzi ucznia w procesie jego aksjologicznego dojrzewania, poczynawszy od rozpoznawania wartości, poprzez ich rozumienie, akceptowanie aż do respektowania⁹. Jest to dziś szczególnie ważna rola, często bowiem czytamy o chaosie aksjologicznym, o odczłowieczeniu współczesnej kultury, o zaniku głębszych wartości humanistycznych w osobowości człowieka, o tym, że wielu z nas zagubiło się w świecie różnych ideologii: religijnych i politycznych fundamentalizmów, pragmatyzmu, hedonizmu, nacjonalizmu, postmodernizmu, feminizmu¹⁰.

Wzrost zagrożeń społecznych, związany z szerzącymi się wśród dzieci i młodzieży uzależnieniami od różnego rodzaju środków toksycznych, a nawet mass – mediów, wpisuje współczesnego nauczyciela w nową rolę diagnostyka i terapeuty, specjalisty w zakresie udzielania pomocy uczniom w krytycznych dla nich momentach, który aktywnie włącza się w przeciwdziałanie chorobom cywilizacyjnym¹¹. Współdziała przy tym efektywnie z rodziną uczniów i szerszym środowiskiem społecznym¹².

Ten krótki przegląd literatury przedmiotu przybliży wielość przypisywanych nauczycielowi ról i wynikających z nich zadań, pokazuje jak trudnym jest to

⁷ R. Schulz, dz. cyt., s. 165.

⁸ D. Drynda, *Zadania zawodowe w poglądach i działaniu nauczycieli*, [w:] *Niektóre aspekty porównawcze edukacji nauczycielskiej*, red. Z. Jasiński, Opole 1994, s. 109.

⁹ Z. Frączek, *Edukacja aksjologiczna wobec potrzeb współczesności*, Rzeszów 2002, s. 33–67.

¹⁰ R.A. Podgórski, *Homo socjologikus w strukturze wartości*, Rzeszów 2008, s. 91.

¹¹ D.K. Marzec, *Nauczyciel wychowawca w zintegrowanej Europie*, [w:] *Model nauczyciela – wychowawcy w zintegrowanej Europie*, red. S. Badora, D.K. Marzec, Częstochowa 1995, s. 28.

¹² Z. Frączek, *Wychowawcze funkcjonowanie rodziny a zachowanie uczniów w środowisku szkolnym*, Rzeszów 2017, s. 337–339.

zawód, a jednocześnie uświadamia jak liczne są potrzeby odnoszące się do kompetencji osób w nim funkcjonujących. Na gruncie pedagogiki ujmuje się *kompetencje* jako strukturę poznawczą, na którą składają się: wiedza, umiejętności, dyspozycje i postawy nauczycieli, niezbędne dla skutecznej realizacji zadań, wynikających z określonej koncepcji edukacyjnej¹³.

Podobnie jak w przypadku przypisywanych nauczycielowi ról i zadań, tak też i w odniesieniu do kompetencji, w opracowaniach naukowych spotykamy się z wielością i różnorodnością autorskich stanowisk, które dopełniają się wzajemnie tworząc pewną całość. Najczęściej badacze wyróżniają kompetencje: interpretacyjno-komunikacyjne, kreatywności, współdziałania, pragmatyczne i informatyczno-medialne.

Kompetencje interpretacyjno-komunikacyjne wyrażają się w rozumieniu i definiowaniu sytuacji edukacyjnych oraz zachowań komunikacyjnych werbalnych i niewerbalnych. Natomiast kompetencje kreatywności wiążą się z innowacyjnymi i prorozwojowymi działaniami danego nauczyciela. Z kolei kompetencje współdziałania rozumiane są jako skuteczne zachowania prospołeczne nauczyciela oraz sprawność w integrowaniu zespołów uczniowskich. Z uwagi na cele poznawcze istotne miejsce zajmują kompetencje pragmatyczne nauczyciela, które wyrażają się w skuteczności planowania i organizowania procesów edukacyjnych. Znaczącą rolę w aktywności zawodowej nauczyciela pełnią też kompetencje informatyczno-medialne, które wiążą się z umiejętnościami wykorzystania technologii informacyjnej i komunikacyjnej¹⁴.

Reasumując powyższe rozważania można w pewnym uproszczeniu powiedzieć, że od nauczyciela wymaga się tego, aby był on człowiekiem dobrze wykształconym, posiadającym ogólną wiedzę o świecie i przemianach oraz pogłębiającą, usystematyzowaną i uwzględniającą najnowsze osiągnięcia naukowe wiedzę przedmiotową. Ma on być specjalistą sprawnie wykorzystującym źródła wiedzy i organizującym proces dydaktyczno-wychowawczy, diagnozującym potrzeby uczniów i wspierającym ich w aktywności na drodze do wszechstronnego rozwoju, a ponadto umiejącym aktywnie współdziałać i współpracować z szerszymi zespołami ludzi.

Wydaje się jednak, że nawet spełnienie tych wszystkich oczekiwań i wymagań, nie uwalnia współczesnych nauczycieli od wielu problemów, z którymi zmagają się oni na co dzień w swojej pracy zawodowej. Stale bowiem towarzyszą im napięcia pomiędzy poczuciem autonomiczności i tożsamości własnej, a zależnością od społecznego otoczenia. Rozbieżności zachodzą pomiędzy poczuciem wypełniania obowiązków zawodowych, a krytycznym lub wręcz niekiedy negatywnym osądem ich zachowań i dokonań ze strony innych.

¹³ E. Goźlińska, F. Szlosek, *Podręczny słownik nauczyciela kształcenia zawodowego*, Radom 1997, s. 52.

¹⁴ J. Szempruch, *Nauczyciel w zmieniającej się szkole: funkcjonowanie i rozwój zawodowy*, Rzeszów 2001, s. 110–118.

Nauczyciel bywa stawiany w sytuacji człowieka, który nie dorasta do zadań. Zdarza się, że jest oskarżany, że niezbyt efektywnie rozwija wiedzę, umiejętności i sprawności uczniów, pobudza ich do samodzielnego działania. Różnorodne napięcia pojawiają się w relacjach między nauczycielem i uczniami, a także nauczycielem i rodzicami uczniów. Ujawnia się również dysonans pomiędzy nastawieniami nauczyciela do swojej misji czy powinności, a opornością i uschematyzowaniem środowiska szkolnego oraz jego otoczenia.

Tych indywidualnych doświadczeń osób wykonujących zawód nauczyciela nie można wyeliminować, one zawsze w jakimś stopniu będą się ujawniały, jednakże można ograniczać, czy też minimalizować częstotliwość ich występowania oraz łagodzić następstwa poprzez eksponowanie społecznego znaczenia i rangi zawodu nauczyciela. W takich okolicznościach warto podjąć próbę rozpoznania tego, jak kształtuje się społeczny odbiór tego zawodu.

Ranga zawodu nauczyciela – stan i propozycje działań na rzecz jej poprawy

Trudno oprzeć się pewnemu ogólnemu wrażeniu, że zawód nauczyciela nie należy dziś do najbardziej popularnych i prestiżowych profesji. Wydaje się, że przestaliśmy dostrzegać jego szczególne znaczenie, doceniać społeczną misję osób w nim funkcjonujących, na którą zwracał uwagę już Jan Zamojski przekonując, że „takie będą Rzeczypospolite, jakie ich młodzieży chowanie”.

Interesujących spostrzeżeń w tej mierze dostarcza materiał naukowy przygotowany przez H. Domańskiego, Z. Sawińskiego i K.M. Słomczyńskiego. Dokonali oni analizy badań ukazujących prestiż zawodów w Polsce, które były prowadzone na przestrzeni wielu lat – od 1958 do 2008 r. Wynika z niej, że mimo znaczących przeobrażeń systemowych, kształt hierarchii prestiżu zawodów pozostawał we wskazanych ramach czasowych w Polsce bez większych zmian. Wyjątek stanowi obniżenie się prestiżu zawodów związanych ze sprawowaniem władzy politycznej. Autorzy wykazali, że w 2008 r., podobnie jak 50 lat wcześniej, na szczycie hierarchii prestiżu znajdował się profesor uniwersytetu, trochę niższym, ale wciąż wysokim prestiżem charakteryzował się lekarz, nauczyciel, sędzia, inżynier i informatyk. Wyznacznikami wysokiego poważania, jak zauważają badacze, zdaje się więc być wysokie wykształcenie oraz kwalifikacje, a także wiedza i użyteczność społeczna. Badania wskazały również na to, że wraz z upływem czasu zgodność między ludźmi w sposobach oceniania zawodów systematycznie maleje. Autorzy zinterpretowali to jako przejaw zmniejszenia się znaczenia prestiżu w świadomości społecznej i wypierania go przez inne kryteria wartościowania ról zawodowych. Może to być wynikiem zachodzących zmian pokoleniowych i tego, że młodsze roczniki inaczej postrzegają rynek pracy oraz hierarchizują zawody w porównaniu z osobami, których aktywność zawodowa reali-

zowana była w latach wcześniejszych, w innych warunkach społeczno-politycznych i ekonomicznych¹⁵.

Porównując wyniki badań z 2008 r. z rezultatami badań zrealizowanych w przez CBOS w 2013 r., można mówić o wzroście uznania społecznego dla tzw. zawodów „zwykłych”, powszechnie spotykanych. W przypadku pozostałych najczęściej obserwowano stabilizację ocen, a niekiedy tylko niewielkie obniżenie prestiżu. Zawody, których pozycja okazała się być wyraźnie lepsza, to te, które są oparte na pracy fizycznej oraz kojarzone są z przedsiębiorczością. W porównaniu do 2008 r. zyskały na prestiżu takie zawody jak np.: robotnik wykwalifikowany i niewykwalifikowany, sprzedawca w sklepie, właściciel małego sklepu, rolnik, przedsiębiorca, inżynier pracujący w fabryce. Tendencję wzrostową prestiżu niektórych z powyższych zawodów obserwowano już pod koniec lat dziewięćdziesiątych, a w szczególności zawodów robotniczych i zawodu rolnika. Niewielkie spadki prestiżu w stosunku do roku 2008 zaobserwowano w przypadku zawodów typowo inteligenckich: profesor uniwersytetu, sędzia, lekarz, nauczyciel, dziennikarz. Jednakże ich niższa niż dotąd pozycja w hierarchii zawodów, jest przede wszystkim efektem dowartościowania innych zawodów, dotychczas postrzeganych jako zasługujące na mniejsze uznanie. Znormalizowane średnie ocen prestiżu zawodów za 2013 rok ukształtowały ich następującą hierarchię: strażak, profesor uniwersytetu, górnik, robotnik wykwalifikowany (tokarz, murarz), pielęgniarka, inżynier pracujący w fabryce, nauczyciel, lekarz, rolnik i dalsze. Średnie ocen zawodu nauczyciela z 2008 i 2013 były takie same, ale odnosząc się do wyników badań jeszcze wcześniej realizowanych, do danych z roku 1987, można mówić o spadku średniej ocen o 6 punktów¹⁶.

Dla wartościowania niektórych zawodów znaczącym jest zapewne wpływ zjawiska bezrobocia, możliwość szybkiego znalezienia przez ich reprezentantów pracy zarobkowej, w tym także podjęcia jej za granicą oraz realizowana polityka płac. Te i inne okoliczności spowodowały zmianę społecznej percepcji zawodów, w tym również zawodu nauczyciela.

Badania dotyczące zwodu nauczyciela odkrywają jeszcze inną perspektywę, a mianowicie, pokazują że także sami nauczyciele zwracają uwagę na to, iż ich zawód nie cieszy się właściwym społecznym uznaniem. Dotyczy to, jak wskazuje literatura, wielu krajach europejskich, w których podejmowane są dyskusje o obniżającej się pozycji społecznej nauczyciela. Do krajów, w których nauczyciele nie odczuwają spadku prestiżu należy Finlandia i Korea, ale trzeba zauważyć, że w tych krajach ma miejsce duża selekcja do zawodu nauczyciela¹⁷.

¹⁵ H. Domański, Z. Sawiński, K. M. Słomczyński, *Prestiż zawodów w Polsce w obliczu zmian społecznych: 1958–2008*, „Studia Socjologiczne” 2010, nr 4 (199), s. 79–119.

¹⁶ CBOS Komunikat Badań, *Prestiż zawodów*, Warszawa 2013, oprac. A. Cybulska, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_164_13.PDF [dostęp: 30.07.2018].

¹⁷ <https://www.edunews.pl/system-edukacji/nauczyciele/3246-o-prestizu-zawodu-nauczyciela> [dostęp: 30.07.2018].

W grupie przedstawicieli zawodu nauczyciela również ukształtowała się pewnego rodzaju hierarchia, która warunkuje ich poczucie własnej wartości i odczuwany prestiż zawodowy. Do czynników różnicujących pozycję w tej hierarchii, nauczyciele zaliczają m.in.: wielkość miejscowości, w której usytuowana jest szkoła; ważność przedmiotu, którego nauczyciel uczy; staż pracy; kontakty z otoczeniem; etap edukacyjny dzieci, na którym pracuje nauczyciel; uzyskiwane przez uczniów wyniki oraz cechy osobowe nauczyciela.

W małych miejscowościach nauczyciel jest traktowany jako członek lokalnej elity, zajmuje więc raczej wysoką pozycję społeczną. Wyższym prestiżem cieszą się nauczyciele przedmiotów ścisłych niż artystycznych, czy też wychowania fizycznego, a także ci, którzy pracują wiele lat i posiadają duże doświadczenie zawodowe. Wyżej oceniana jest również praca tych, którzy przygotowują uczniów do egzaminów i olimpiad, niż pracujących z małymi dziećmi w przedszkolu czy edukacji wczesnoszkolnej. Wyższy prestiż odczuwają nauczyciele pracujący w szkołach, których uczniowie osiągają dobre wyniki oraz ci, którzy są otwarci na problemy środowiska, współpracę z innymi instytucjami. Ważne jest również posiadanie takich cech jak autentyzm w pracy z uczniem oraz empatia¹⁸.

Zachodzące przemiany kształtują realia życia społecznego i determinują społeczny odbiór każdego zawodu, w tym także zawodu nauczyciela oraz wpływają na poczucie zadowolenia z jego wykonywania. Pojawiające się problemy związane z brakiem właściwego poczucia społecznego uznania przedstawicieli tego zawodu, mobilizują do poszukiwania propozycji działań naprawczych.

Największą, jak się wydaje, siłę sprawczą mają sami nauczyciele – to czym się kierują wybierając zawód oraz ich praca nad sobą, a także ci, którzy przygotowują kadry pedagogiczne i wpływają na ich jakość funkcjonowania w zawodzie nauczyciela.

Punktem wyjścia powinna być przemyślana realizacja orientacji zawodowej, zmierzająca do uświadomienia młodym ludziom zainteresowanym zawodem nauczyciela jego znaczenia i specyfiki. Ważne jest przedstawienie im drogi rozwoju zawodowego nauczyciela oraz trudności jakie występują w tym zawodzie, a także niezbędnych dla jego efektywnego wykonywania cech osobowościowych¹⁹. Z uwagi na to, że liczba kandydatów na studia pedagogiczne i nauczycielskie jest od lat niezmiennie dość duża, warto pokusić się o staranniejszą rekrutację i selekcję kandydatów, tak aby dopuszczać do zawodu osoby autentycznie zainteresowane zawodem, inteligentne, otwarte na samodzielne zdobywanie oraz rozwijanie swojej wiedzy i umiejętności, a także o wysokim poziomie kultury ogólnej. Do zawodu nauczyciela, jak podkreślał K. Denek, trafia dziś za dużo ludzi „...bezbarnych, nieciekawych, mało twórczych, pozbawionych wyrazistej

¹⁸ Tamże.

¹⁹ M. Marcinkowski, *Wybrane osobowościowe uwarunkowania efektywności zawodowej nauczycieli*, [w:] *Komunikacja społeczna a zarządzanie we współczesnej szkole*, red. K. Błaszczuk, M. Drzewowski, W.J. Maliszewski, Toruń 2009, s. 205–213.

osobowości i dojrzałości”²⁰, a to nie służy jakości ich pracy i społecznemu odbiorowi tego zawodu.

Kolejnym problemem zdaje się być przeteoretyzowanie kształcenia nauczycieli. Każda nawet najbardziej naukowa i szlachetna teoria, musi spotkać się z praktyką działania w przestrzeni rzeczywistej możliwości swej realizacji. Dlatego też warto zadbać dziś o zwiększenie liczby godzin praktyk, które powinni zrealizować kandydaci do zawodu nauczyciela. Począwszy od ogólnej praktyki pedagogiczno – psychologicznej, a w dalszej kolejności dydaktycznej, bezpośrednio związanej z nauczaniem przedmiotem. Istotną jest tu także jakość tych praktyk. Na opiekunów praktyk w placówkach szkolnych należy powoływać ludzi doświadczonych zawodowo, życzliwych, ale jednocześnie wymagających, aby czas spędzony przez studenta w placówce był czasem efektywnego rozwijania wiedzy, a w szczególności budowania doświadczeń praktycznych i umiejętności. Niezbędnym jest tu wnikliwy nadzór nad realizacją tych praktyk, wypełniany przez wyznaczonych nauczycieli akademickich, którzy podejmą rzeczową i zaangażowaną współpracę z placówkami szkolnymi.

Warto także zadbać o unowocześnianie kształcenia pedagogicznego i przybliżanie poza systemami pedagogicznymi, które wpisały się w tradycję kształcenia pedagogów w Polsce i na świecie, także nowych wzorów i propozycji metodycznych, które pozwoliłyby na realizację działań twórczych, zastosowanie w procesie dydaktyczno-wychowawczym nowych rozwiązań, atrakcyjne organizowanie zajęć lekcyjnych oraz indywidualizację pracy z dziećmi, zarówno uczniami zdolnymi, jak i tymi, którzy mają trudności w nauce²¹.

Niezwykle ważne i jak się wydaje pozostawiające dziś wiele do życzenia, jest przygotowanie nauczycieli do realizacji pracy wychowawczej i współpracy z rodzicami uczniów. Koniecznością wydaje się być lepsze przygotowanie psychologiczno-pedagogiczne nauczyciela – wychowawcy. Zapoznanie go ze sposobami poznawania dzieci i młodzieży oraz metodami i technikami wychowawczego oddziaływania na uczniów, a także prowadzenia z nimi skutecznej komunikacji²². Doskonalenia wymaga przygotowanie nauczycieli do realizacji współpracy z rodziną uczniów. Pełna zaangażowania, bogata w formy oraz realna, a nie (jak to często ma miejsce), jedynie formalna, okolicznościowa i pozorna współpraca, pozwala na szybsze eliminowanie pojawiających się trudności dydaktycznych i wychowawczych, ułatwia zapobieganie narastaniu problemów i konfliktów, buduje zaufanie oraz szacunek dzieci i ich rodziców do nauczycieli i szkoły.

W związku z decentralizacją w zarządzaniu oświatą ważne jest rozwijanie umiejętności nauczycieli w zakresie współpracy ze środowiskiem lokalnym. Potrzebne jest kształtowanie świadomości, że szkoła jako instytucja funkcjonuje

²⁰ K. Denek, *Uniwersytet w perspektywie społeczeństwa wiedzy. Przyszłość kształcenia nauczycieli*, Poznań 2011, s. 81.

²¹ M. Łobocki, *Teoria wychowania w zarysie*, Kraków 2003, s. 178–186.

²² Z. Frączek, *Wychowawcze...*, s. 63–97.

zawsze w konkretnym środowisku społecznym, posiadającym swoją specyfikę, która determinuje nasilanie się określonych potrzeb ludzkich. Znajomość środowiska życia uczniów, a także instytucji funkcjonujących na danym terenie (ich celów, zadań, możliwości działania), ułatwi nauczycielowi nawiązanie i realizowanie współpracy szkoły z tymi instytucjami, a w jej następstwie pozyskiwanie efektywnego wsparcia w rozwiązywaniu pojawiających się problemów dzieci i ich rodzin. Nauczyciel zyskuje w ten sposób możliwość kształtowania swojego społecznego odbioru, budowania prestiżu zawodu.

Podsumowanie

Rozwiązywanie trudnych kwestii dotyczących budowania prestiżu zawodu nauczyciela wymaga przyjęcia realistycznego, systemowego podejście teoretycznego i praktycznego oraz wyznaczenia odpowiedniej przestrzeni czasowej dla realizacji zaplanowanych działań. Najistotniejsze działania wiążą się z doskonaleniem systemu edukacji nauczycieli. Można je sprowadzić do kilku zasadniczych kwestii: selekcyjnej rekrutacji kandydatów na studia; jednolitego kształcenia wyższego; pogłębionego przygotowania psychologiczno-pedagogicznego; rzetelnego przygotowania praktycznego; dostosowanej do potrzeb nauczycieli oraz wartościowej oferty w zakresie doksztalcania i doskonalenia zawodowego. Ważne jest też nieustanne przypominanie o społecznym znaczeniu zawodu nauczyciela. Dla realizacji tego celu można dziś wykorzystać wachlarz możliwości i siłę oddziaływania mediów.

Bibliografia

- Denek K., *Uniwersytet w perspektywie społeczeństwa wiedzy. Przyszłość kształcenia nauczycieli*, Wyd. Wyższa Szkoła Pedagogiki i Administracji w Poznaniu, Poznań 2011.
- Domański H., Sawiński Z., Słomczyński K. M., *Prestiż zawodów w Polsce w obliczu zmian społecznych: 1958–2008*, „Studia Socjologiczne” 2010, nr 4 (199).
- Drynda D., *Zadania zawodowe w poglądach i działaniu nauczycieli*, [w:] *Niektóre aspekty porównawcze edukacji nauczycielskiej*, red. Z. Jasiński, Wyd. WSP w Opolu, Opole 1994.
- Frączek Z., *Edukacja aksjologiczna wobec potrzeb współczesności*, Wyd. UR, Rzeszów 2002.
- Frączek Z., *Wychowawcze funkcjonowanie rodziny a zachowanie uczniów w środowisku szkolnym*, Wyd. UR, Rzeszów 2017.

- Goźlińska E., Szlosek F., *Podręczny słownik nauczyciela kształcenia zawodowego*, Wyd. Instytut Technologii Eksploatacji, Radom 1997.
- Kosyrz Z., *Wychowanie interpersonalne*, Wyd. Polskie Towarzystwo Higieny Psychiczej, Warszawa 1993.
- Kwiatkowska H., *Procesy integracyjne w Europie i ich implikacje dla kształcenia nauczycieli*, [w:] *Nauczyciel i problemy jego kształcenia w okresie zmiany społecznej (1991–1992)*, red. H. Muszyński, „Studia Pedagogiczne” t. LX, Wrocław – Warszawa – Kraków 1994.
- Kwieciński Z., *Szkoła czy demokracja*, „Edukacja” 1991, nr 2.
- Łobocki M., *Teoria wychowania w zarysie*, Wyd. „Impuls”, Kraków 2003.
- Marcinkowski M., *Wybrane osobowościowe uwarunkowania efektywności zawodowej nauczycieli*, [w:] *Komunikacja społeczna a zarządzanie we współczesnej szkole*, red. K. Błaszczyk, M. Drzewowski, W. J. Maliszewski, Wyd. A. Marszałek, Toruń 2009.
- Marzec D.K., *Nauczyciel wychowawca w zintegrowanej Europie*, [w:] *Model nauczyciela – wychowawcy w zintegrowanej Europie*, red. S. Badora, D.K. Marzec, Wyd. WSP w Częstochowie, Częstochowa 1995.
- Podgórski R. A., *Homo socjologikus w strukturze wartości*, Wyd. „Forsze”, Rzeszów 2008.
- Półturzycki J., *Potrzeby i kierunki rozwoju samokształcenia i doskonalenia nauczycieli*, [w:] *Edukacja – szkoła – nauczyciele*, red. J. Kuźma, J. Mortbitzer, Wyd. Naukowe AP, Kraków 2005.
- Rutkowiak J., *Edukacyjna świadomość nauczycieli; intelektualizacja pracy nauczycielskiej jako wyzwanie czasu transformacji*, [w:] *Odmiany myślenia o edukacji*, red. J. Rutkowiak, Wyd. „Impuls”, Kraków 1995.
- Schulz R., *Twórczość pedagogiczna. Elementy teorii i badań*, Wyd. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1994.
- Szempruch J., *Nauczyciel w zmieniającej się szkole: funkcjonowanie i rozwój zawodowy*, Wyd. „Forsze”, Rzeszów 2001.

Źródła internetowe

- CBOS Komunikat Badań, Prestiż zawodów, Warszawa 2013, oprac. A. Cybulska
file:///C:/Users/zofia/Desktop/K_164_13.PDF [30.07.2018].
<https://www.edunews.pl/system-edukacji/nauczyciele/3246-o-prestizu-zawodu-nauczyciela> [30.07.2018].

Chosen contemporary problems with functioning in teacher's profession and their solutions

Summary

Nowadays, in the face of rapid transformations of social reality, there is a frequently asked question-how to prepare the young generation for the upcoming changes and future challenges. In particular it concerns their professional life, which is currently strongly connected with continual progress. The academic teachers, who prepare pedagogical faculty, and also young teachers, who are aware that their work will influence the future of young polish generation, attempt to answer this question. This text is the voice in discussion about teachers education, which has been present in pedagogical research for years. The author presents short overview of teachers' roles, challenges and expected expertise, shows problems of functioning in this profession, reasons of weakening of its significance and offers some ideas in improving this situation.

Keywords: roles, challenges and teachers' expertise; significance of teacher's profession; improvement of teachers' education.